

Raný středověk

Periodizace

- Časně slovanské období (2./2 6. stol. – pol. 7. stol.)
 - keramika pražského typu
 - Sámova říše
- Starohradištní období (pol. 7. stol. – konec 8. stol.)
 - keramika středodunajské kulturní tradice
 - vznik prvních hradisek
- Středohradištní (800 - 950)
 - Velká Morava
 - výrazný rozvoj řemesel a obchodu viditelný v hmotné kultuře
 - křesťanství
- Mladohradištní (950 – 1200)
- Pozdněhradištní (1200 – 1250)
 - přechod k vrcholnému středověku

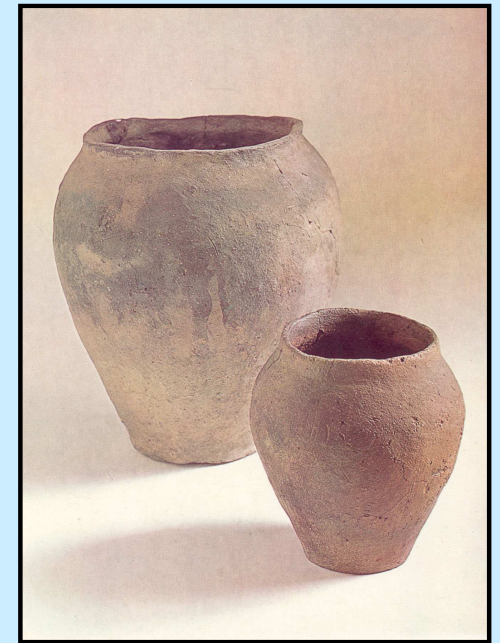
Prameny k počátkům Slovanů na našem území

- **Prokopios z Kaisareie**
(spojenectví Gepidů se Slovany, pobyt langobardského následníka trůnu Helgidise u Slovanů, odchod Herulů přes slovanská území)
- **Jordanes** (národ Venetů s kmeny např. Sklavínů a Antů)
- **Náhrobek Martina z Thurn** (†480)
– jmenovány národy v oblasti Panonie a Norica (Rugiové, Sklavíni, ale ještě(?) ne Langobardi)

Časně slovanské období

Keramika pražského typu (v ruce robené nezdobené hrnce s max. výdutí v horní 1/3 výšky a krátkým okrajem)

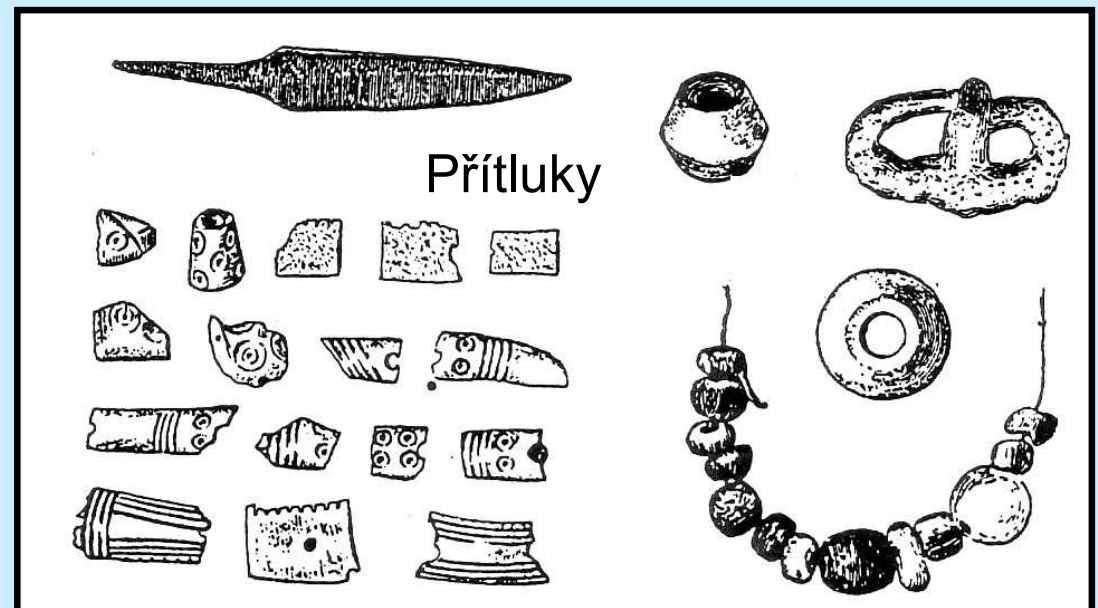

Kámen

- brousky a žernovy

Kov

- železné nože, nástroje a nářadí
- bronzový šperk

Časně slovanské období

Sídliště

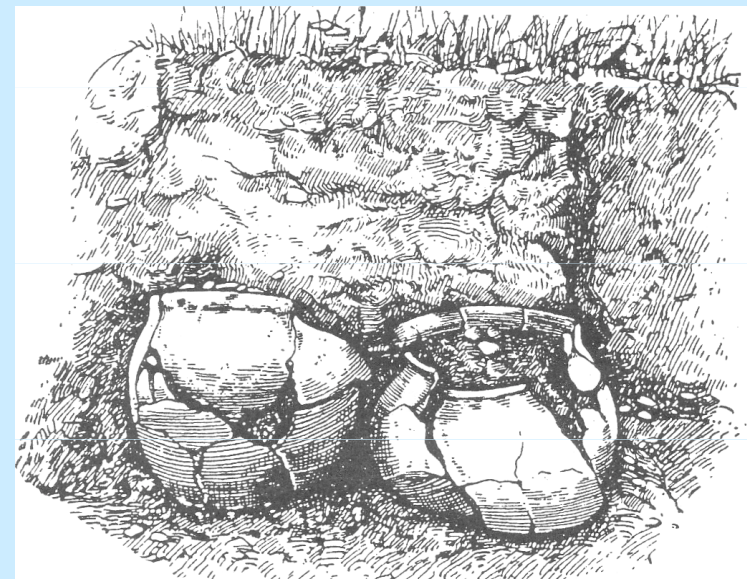
- nížinná neopevněná
- na terasách řek, ve špatně přístupném terénu
- čtvercové zahloubené domy s kůlovou konstrukcí a kamennou pecí v rohu
- vesnice shlukové, okrouhlice, řadové
- např. Březno u Loun, Pohansko u Břeclavi

Pohřebiště

plochá žárová v popelnicích (urna – nádoba KPT), milodary přepálené

pohřebiště: Břeclav-Pohansko

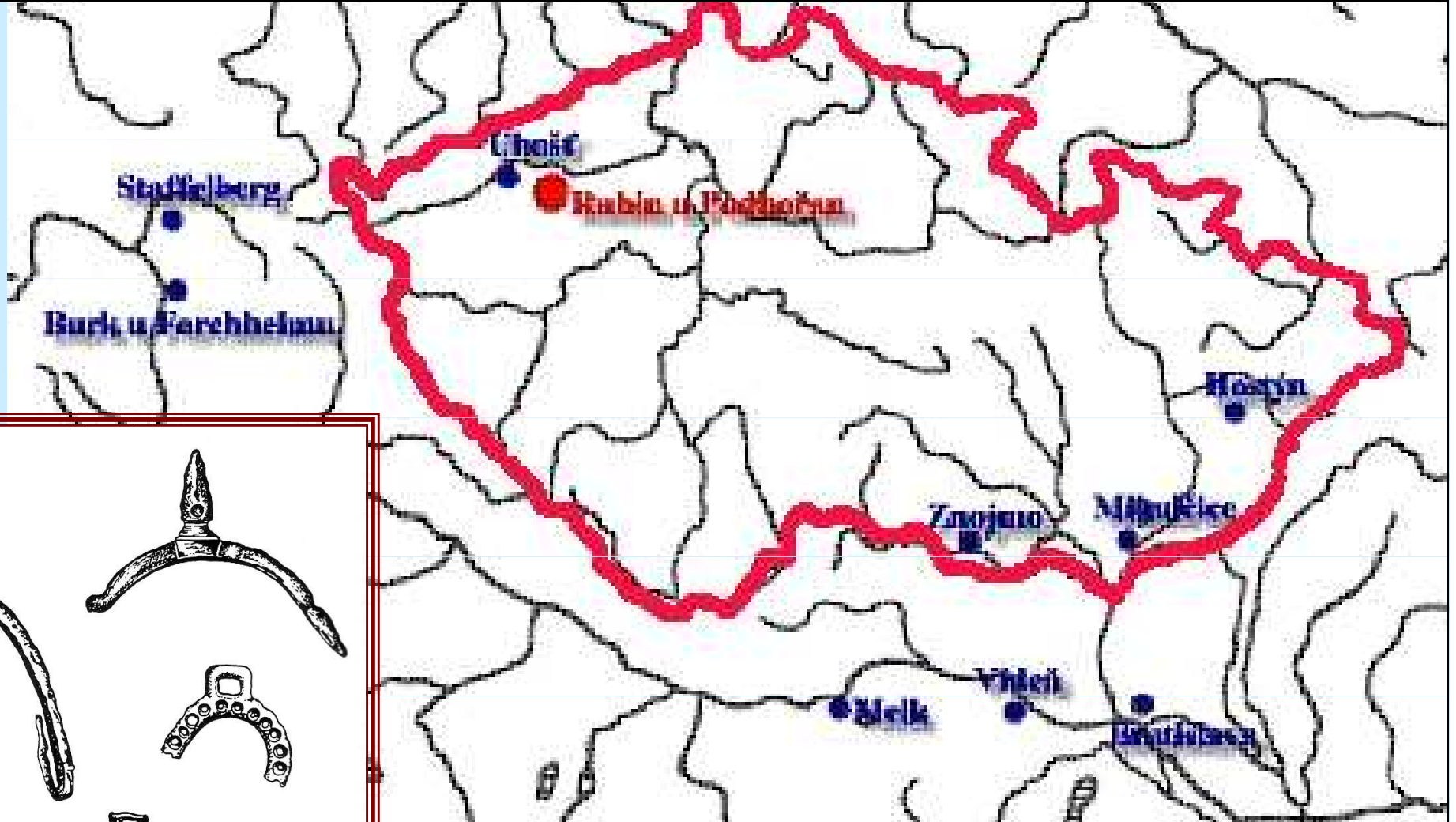
Sámova říše

- **Sámo** kupec ze senonského kraje Franské říše (*Fredegardova kronika*)
- **623** – vzniká Sámův kmenový svaz (1. historický mocenský útvar západních Slovanů vznikl z odporu proti útlaku ze strany Avarů a Francké říše)
- Centrum na J Moravě (?)
- **631/632** – bitva u Wogastisburgu („trestná výprava“ Austrasijců, Alamanů a Langobardů proti Sámově říši)
- „*Sámo zemřel roku 658 přirozenou smrtí jako všemi oplakávaný a milovaný státník a jeho říše zanikla. Zbylo po něm 22 synů a 15 dcer, které měl s 12 ženami.*“

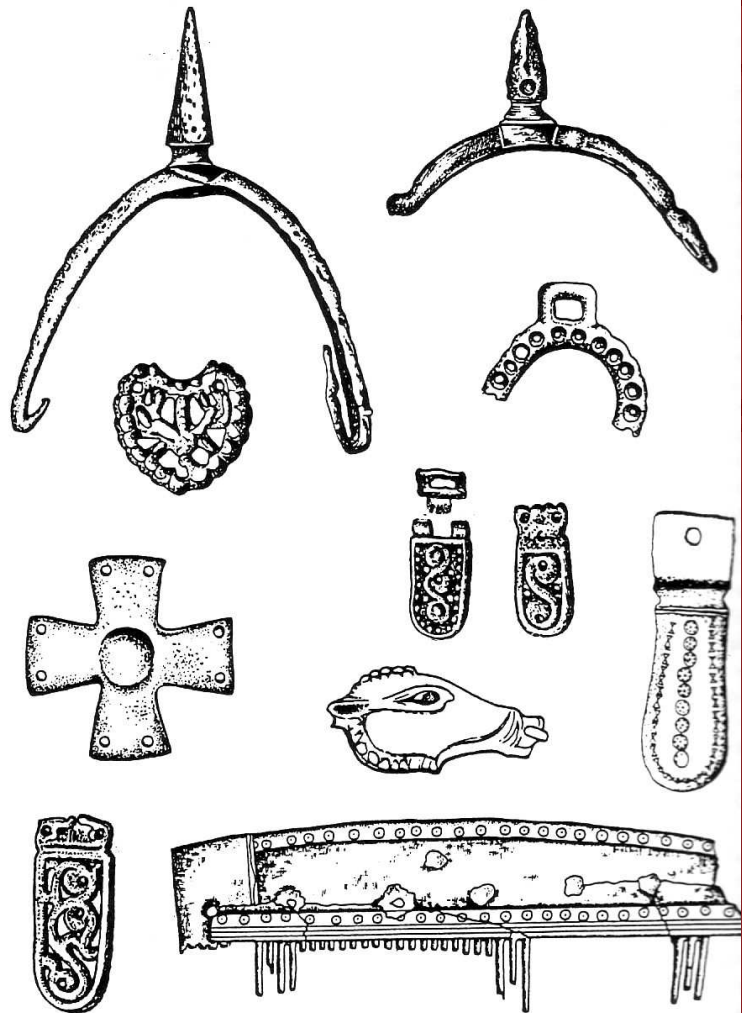
Slavný návrat Samův po vítězství nad Dagobertem.

(Reprodukce podle pověsti od autora Karla Běláčka.)

Wogastisburg

Rubín u Podbořan

Starohradištní období

pohřebiště

- plochá žárová
- mohylová (hlavně v J, Z a SV Čechách, ale i Morava) – v Čechách mohylové pohřbívání přežívá do 10. století
- **kostrový pohř. ritus** – na Moravě od 2./2 8. století (vliv kaganátu, křesťanství, společenské změny)
- Slovanstvo – avarská pohřebiště (Dolní Dunajovice)
- Prušánky („Bavorské děvče“, 1./2 8. st., kruhová spona, bubínkové náušnice)

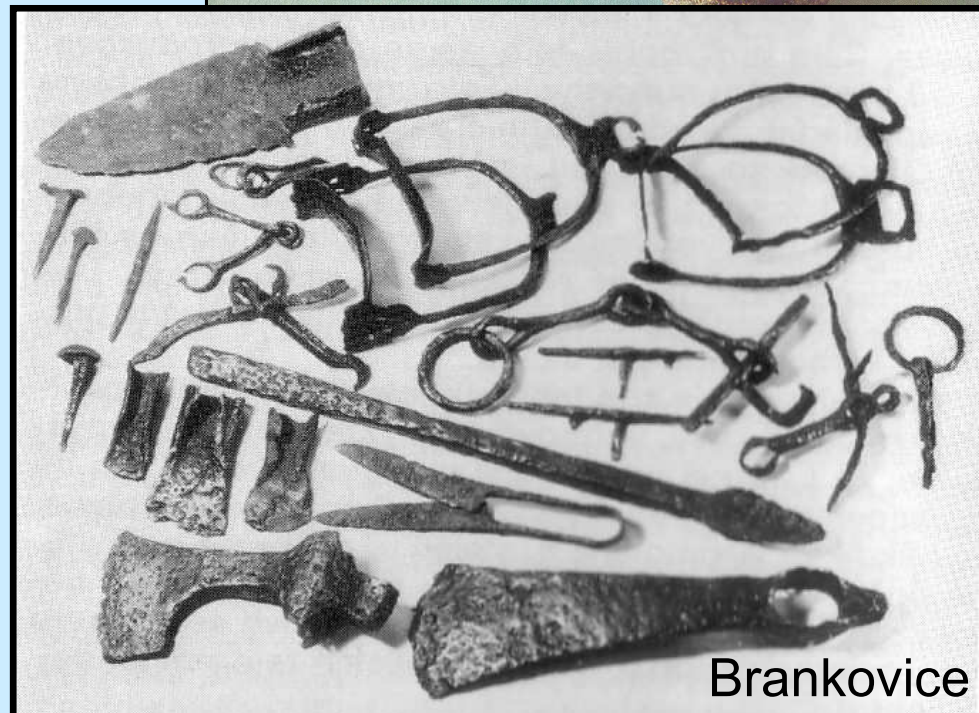
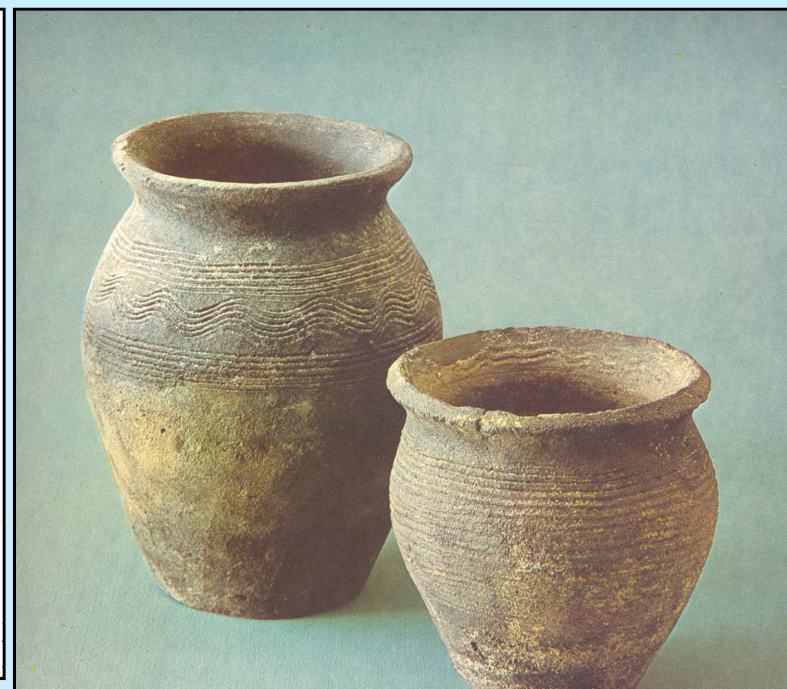
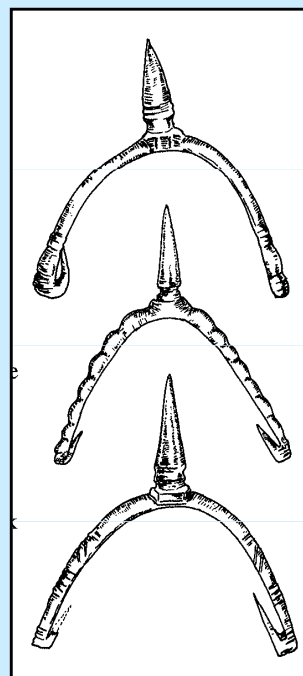
sídliště

- průběhu 8. století vznikají první **hradiště** (Mikulčice, Brno Líšeň – Staré Zámky, Olomouc, Klučov, Nitra) – **litá kování, ostruhy s háčky**

Starohradištní období

- **Keramika podunajské kulturní tradice** (posun výduti, S profilace, rytá výzdoba - vlnice, postupně dotáčená)
- **Kovy** (pracovní nástroje, ostruhy, třmeny, kování koňských postrojů, naušnice)
- Avarské vlivy (litá kování; Mikulčice)
- **Importy**
Byzanc (mince, šperk)
Franská říše (zbraně)

Brankovice

Zemiansky Vrbovok

- tzv. poklad byzantského kovotepce/kupce ze 2./2 7. st.)
- Ag nádoby
- náramky s trumpetovitými konci
- lunicové závěsky
- Ag mince (17 miliarens Constansa II. (641 - 688) a hexagram Constantina IV. Pogonata (668 - 685))

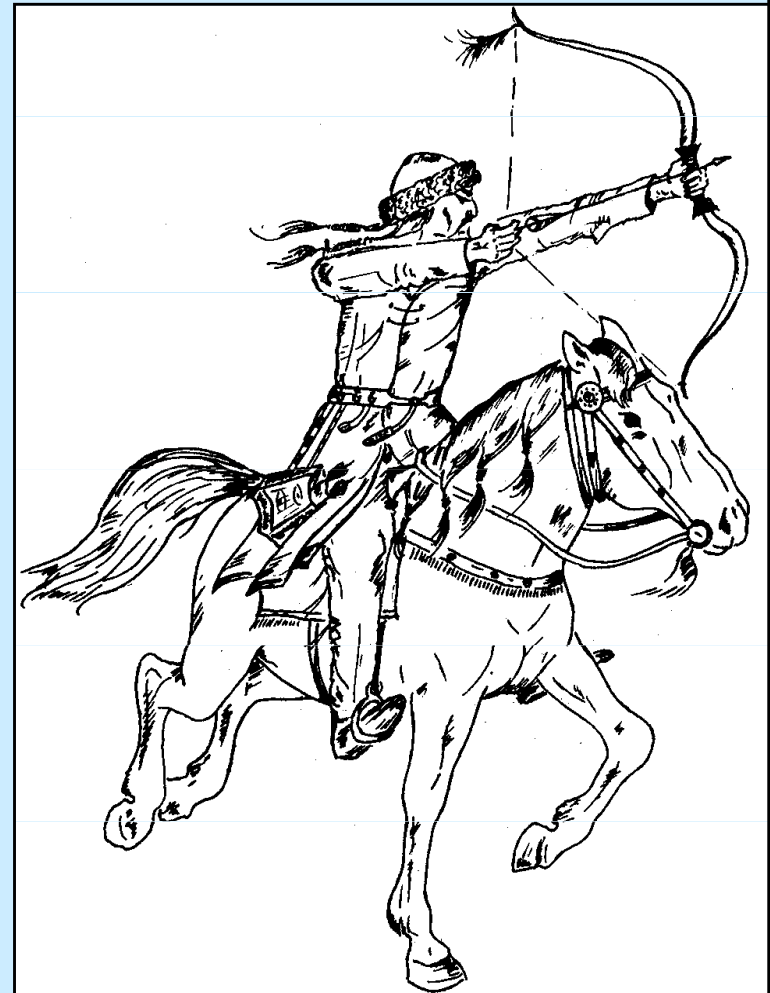

Zemianský Vrbovok, 7. stol.

Avaři

Avarský kaganát

- **Avaři** – směs turkických, mongolských a dalších kočovných národů x kmeny mongolského původu známé v Číně jako Žoužan (kmeny Var a Chuon), které byly Čínou poraženy r. 555. Pro toto spojení nejsou přímé důkazy.
- **kaganát** – nejednotná etnicita (Kutriguři, Gepidové, romanizované obyvatelstvo)
- 463 - první písemná zmínka
- 560 - zmínka o prvním kaganovi Bajanovi
- Byzanc ročně platí 80 tis. solidů jako ochranu před nájezdy Avarů
- 567 - spojenci Langobardů proti Gepidům
- 623 - povstání Slovanů
- 626 - Konstantinopol (Avaři a Slovani poraženi)
=> krize kaganátu
- 680 - Asparuch založil Bulharskou říši
- V 8. st. málo zpráv, obrací pozornost na Z
- 791 - války s Karlem Velikým a pád avarského kaganátu
- 803 – potlačeno avarské povstání (konečné podmanění Avarů Karlem Velikým)

Periodizace avarského kaganátu

(Falko Daim)

- 1) Raně-avarské období (frühawarische): I (568 – 620)
II (620 – 665)
- 2) Středo-avarské období (mittelawarische): I (665 – 690)
II (690 – 710)
- 3) Pozdně-avarské období (spätawarische): I (710 – 725)
II (725 – 760)
III (760 – 800)

Avaři

- **Pohřebiště:**

- kostrová (až 6000 hrobů)
- ve starším období bohaté „knížecí“ pohřby
- jezdecké pohřby
- birituální pohřebiště (slovanská složka),
Dolní Dunajovice – kostrový hrob s litými garniturami (SA)

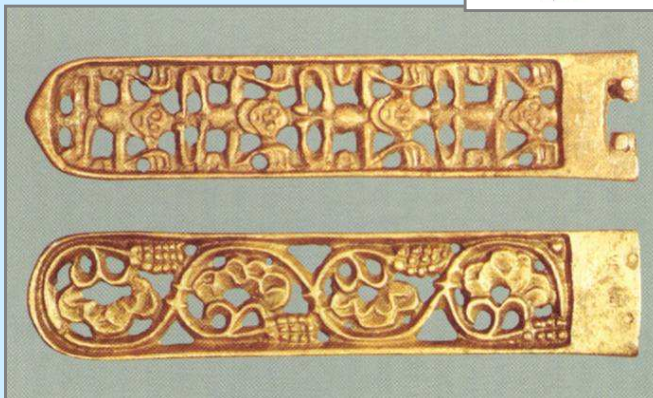
- **Sídliště:**

málo známé
kúlové domy s pecí v rohu (např. Zillingtal)

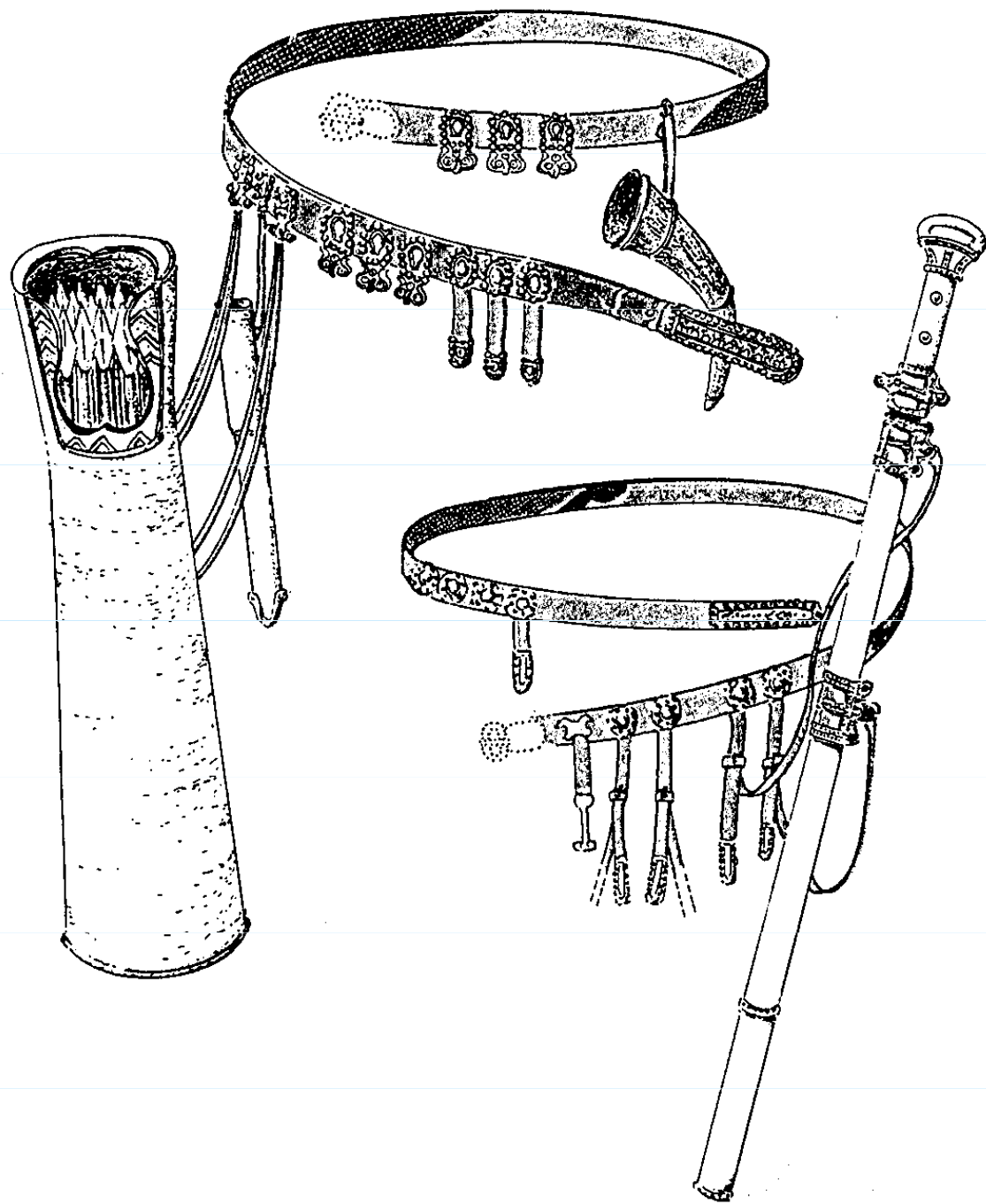

Avaři

- **keramika** šedá na kruhu vytáčená a zdobená kolky
- kovolictví, kovotepectví – vysoká úroveň (**opaskové garnitury** – st. lisované, ml. lité)
- **náušnice** s pyramidálním či hvězdicovitým závěskem
- náramky s trumpetovitými konci
- sponky do vlasů (i v muž. hrobech)
- **třmeny**
- západní „importy“ – sax, spatha, kopí (válečná kořist)

Avarské pásové garnitury

Středohradištní období (Velká Morava, Mojmirovci)

Hradiště – centra moci, obchodu, křesťanství

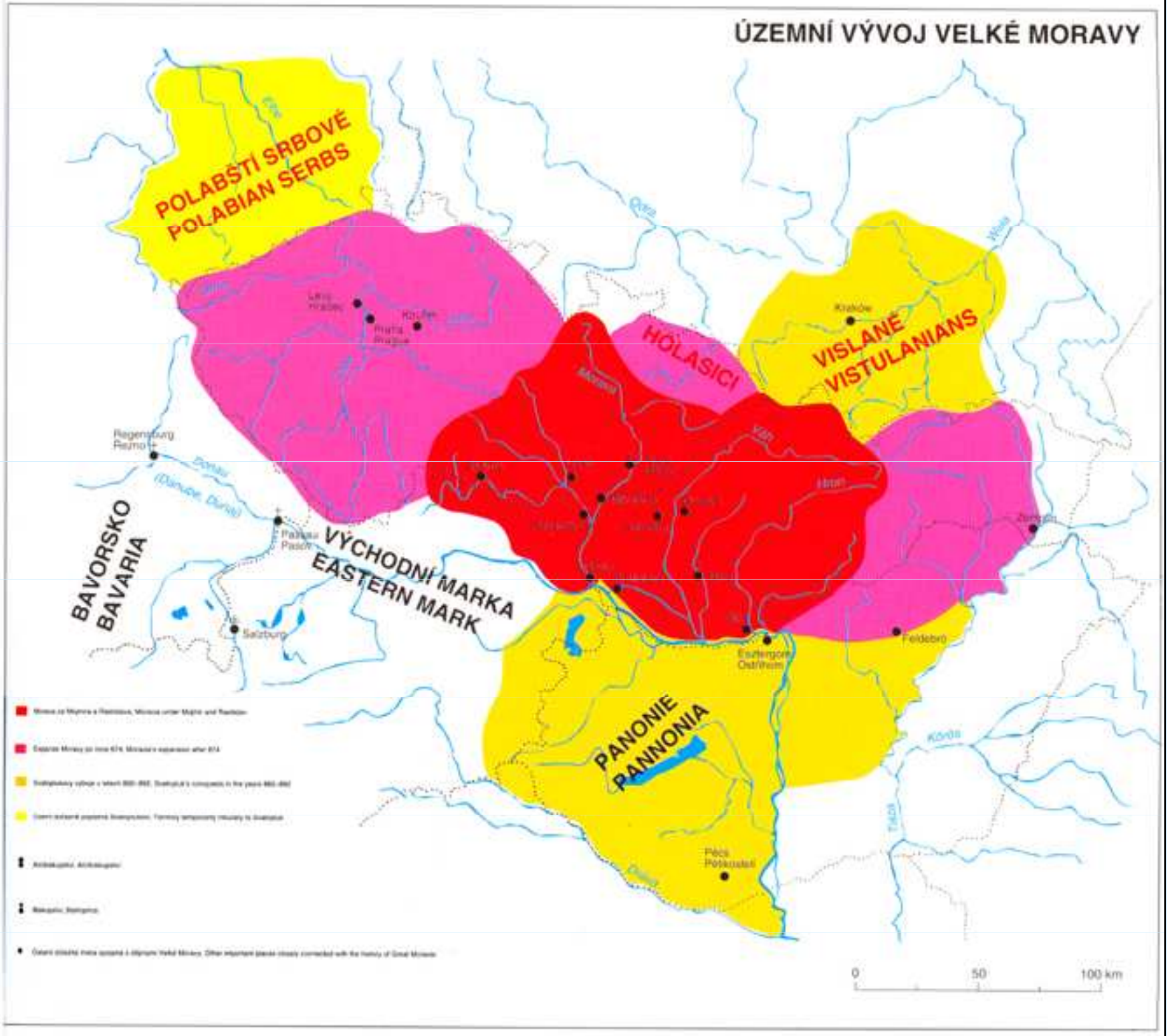
- Mikulčice, Pohansko u Břeclavi, Staré Město u Uherského Hradiště, Staré Zámky – Brno Líšeň, Olomouc
- opevnění
- dvorce
(obydlí, výrobní objekty)
- církevní architektura
(kamenná)
- hřbitovy (u kostelů)

Pohřební ritus

- kostrový
- rakve
- pohřebiště plochá (řadová; hřbitovy v okolí kostelů)
- v Čechách přežívá žárový pohřební ritus ještě v 9. století a ojediněle se objeví mohyla (bohatý knížecí hrob ženy ze Želének)

Svatoplukova
Velká Morava

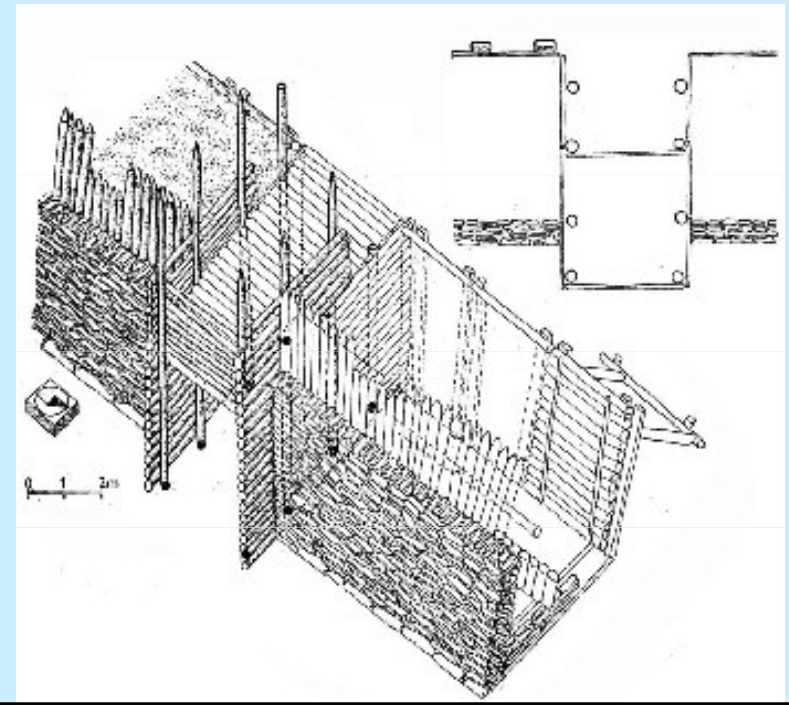
ÚZEMNÍ VÝVOJ VELKÉ MORAVY

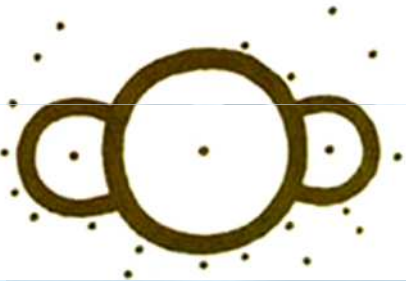
Pohansko u Břeclavi

- vznik na počátku 9. st.
- opevněno skořepinovou hradbou (poničeno požárem v pol. 9. st.)
- velmožský dvorec (kamenné maltové podezdívky)
- kostel se hřbitovem
- zpracování dřeva, kůže a kožešin, kovářství, zpracování barevných kovů, kovářství, šperkařství či výroba textilu

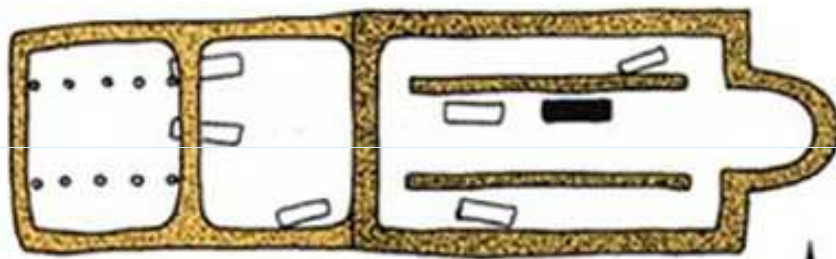
Mikulčice

Mikulčice, kostel 6

Mikulčice, kostel 6, dvouapsidová rotunda
zlomky omítky s nástěnnou malbou

Mikulčice
kostel 3
trojlodní bazilika

2

4

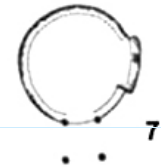
5

8

kostel 2, pohledová rekonstrukce

7

9

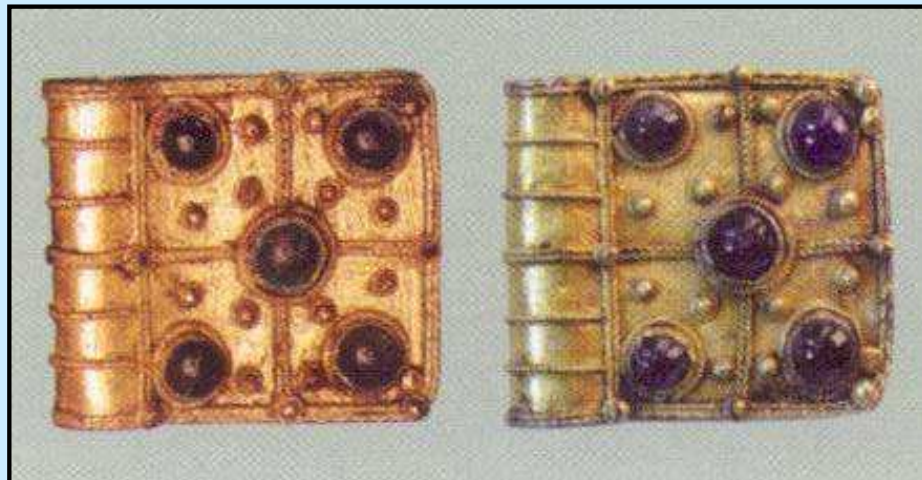
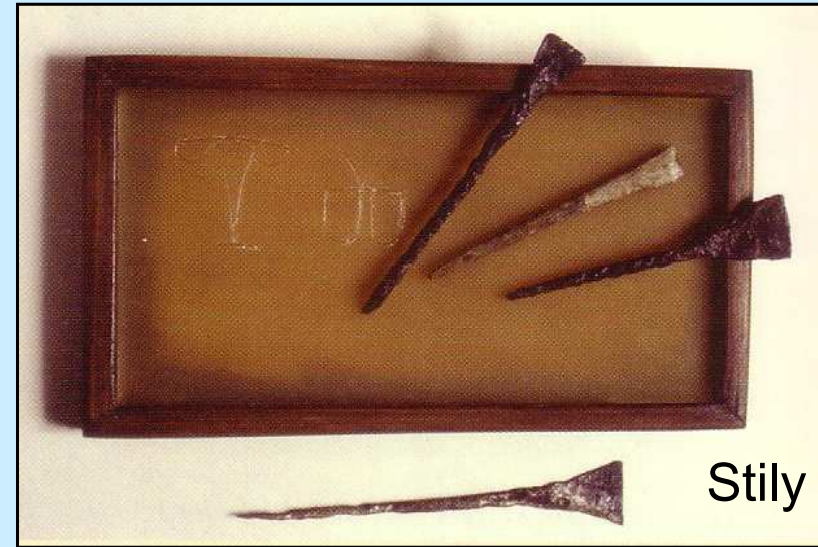
kostel 10, pohledová rekonstrukce

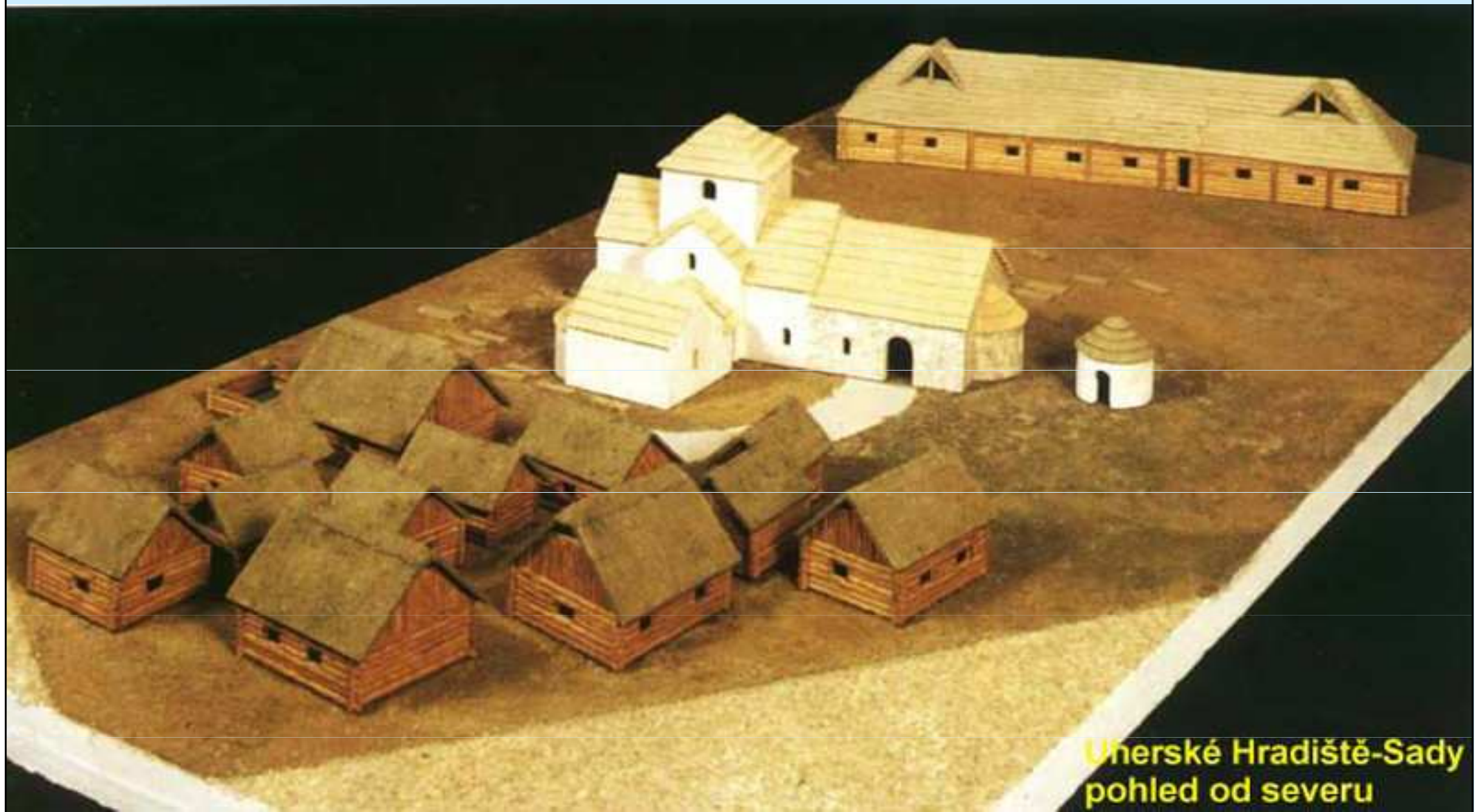

10

Projev křesťanství

- církevní architektura
- křížky
- **vzdělanost** – stilus, kování v podobě knih

Uherské Hradiště-Sady
pohled od severu

Hrob Metodějův

- „v největším kostele Moravanů na levé straně za oltářem bohorodičky“
(*Život Metoděje, Život Konstantina*)
- Sady u Uherského Hradiště:
významné náboženské centrum, doklady působení byzantské misie, snad i hrob Svatopluka (Staré Město = Svatoplukova Morava)
- Mikulčice (3 lodní bazilika):
největší zatím objevený kostel na Moravě; hrobka označená červenou zídkou, na meči znak liliovitého kříže = Metodějův znak – duchovní smí x nesmí nosit meč

Středohradištní období

Inzulární styl (ostrovní; ovlivnění iro-skotskými, příp. anglo-saskými misiemi, upadá za Karla Velikého)

Blatnicko-mikulčický horizont (karolínské památky a slovanské památky ovlivněné karolínskými; konec 8. – 843; tažení Karla Velikého proti Avarům; tuzování, email, vrubořez)

Blatnica

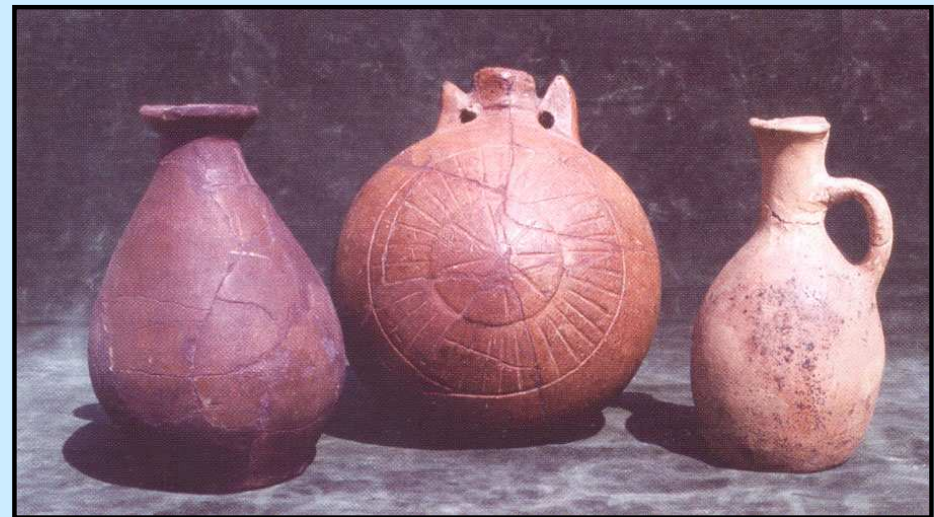
Pobedim, ostruha s háčky a kování koňského postroje, 8. stol.

Poté vlastní produkce na vysoké úrovni (ovlivnění Franskou říší a Byzancí)

Středohradištní období

Keramika

- **pomoravský typ** hrncovitých tvarů s jednoduchým zaobleným/seříznutým okrajem, sporadická výzdoba)
- **blučinský typ**(strmé vlnovky v kombinaci s vodorovnými rýhami)
- **antických tvarů** (jemně plavená hlína) – láhve, čutory, amfory
- **stavební**: střešní krytina (Uherské Hradiště – velké tašky, prejzy, zdobené hřebenáče)

Staré Město - Na Valách, hrob 96/AZ

Nákončí opasků a přezky

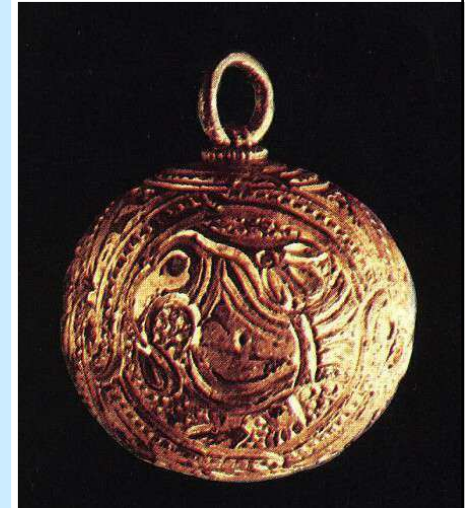
Mikulčice, hrob 1735

Mikulčice, hrob 490

Dolní Věstonice

Lunicové závěšky, náhrdelníky

Gombíky

Mikulčice, hrob 565

Mikulčice, gombíky se skleněnými očky

Staré Město, gombíky

bubínkové

sloupkovité

košíčková

Staré Město

lunicové

se závěsky

Břeclav-Pohansko

Hrozníčková a bubínková náušnice

Mikulčice, hrob 1686

Mikulčice, hrob 505

Prsteny zdobené filigránem,
granulací a sklíčky

Mikulčice, prsteny

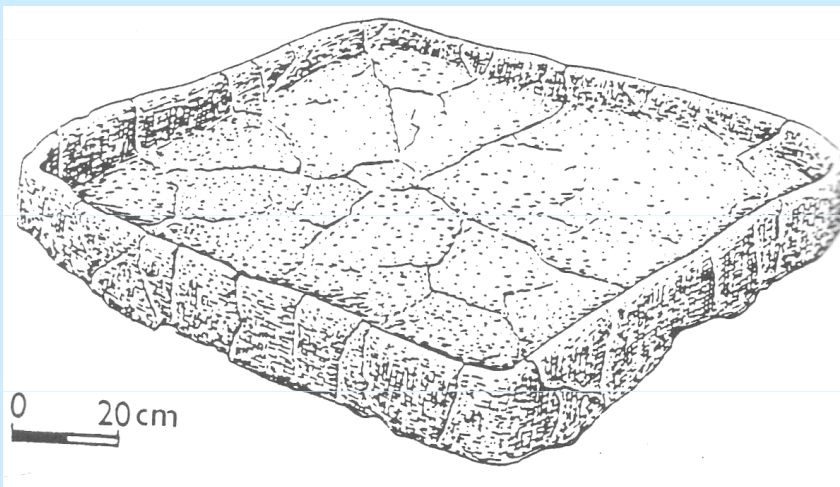
Výkladový slovník

- **email**
vrstva sklovité hmoty nanášená na keramický nebo kovový podklad. Po vypálení se dosáhlo barevného efektu.
- **filigrán**
zlatnická technika užívající různě splétané jemné stříbrné nebo zlaté drátky ve volných tvarech nebo letované na podklad.
- **granulace**
obdobná technika, na podklad jsou letovány drobné kuličky.
- **kaptorga**
schránka na ostatky a amulety
- **lunice**
závěsek v podobě části měsíce
- **tausie**
vkládání ušlechtilého kovu do méně kvalitního spojené s vytvářením různých ornamentů či nápisů.
- **vrubořez**
hluboké vrypy do podložky, vyvolávající kontrast světla s stínu.

<http://uhm-prednasky.fpf.slu.cz/index.php?page=vykladovy-slovník-2>

https://pf.ujep.cz/~velimsky/Dejiny_umeni/Dejum07/DEJUM07.htm

pražnice

Pobedim, kostěná pišťalka

Staré Město

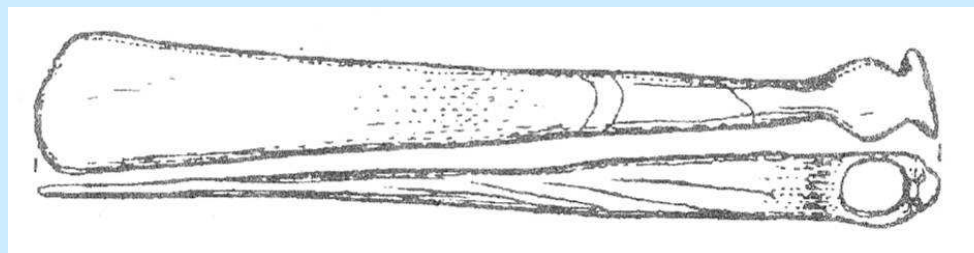
Mikulčice, předměty z parohoviny

vědro a naběračka

Mikulčice

kostěné předměty

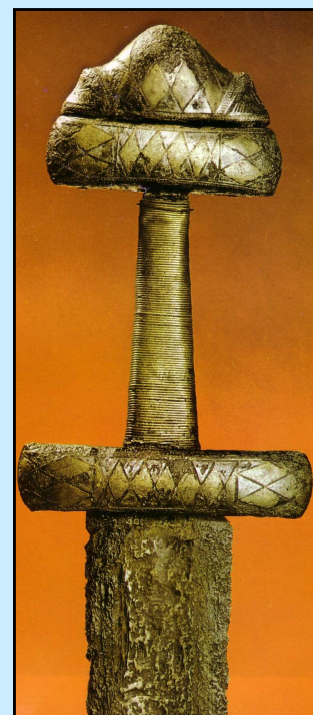
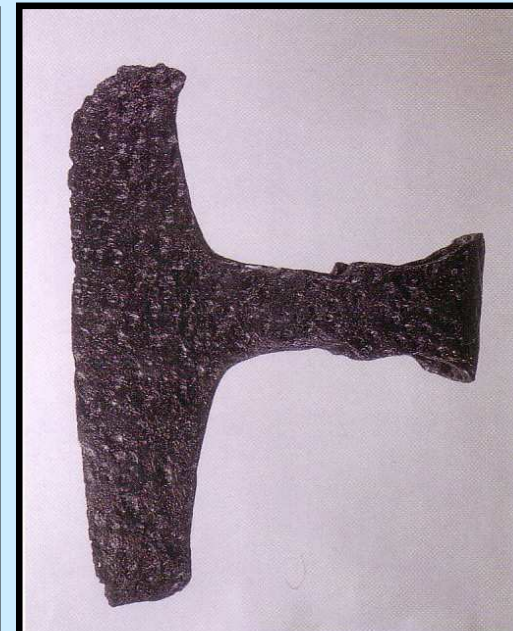
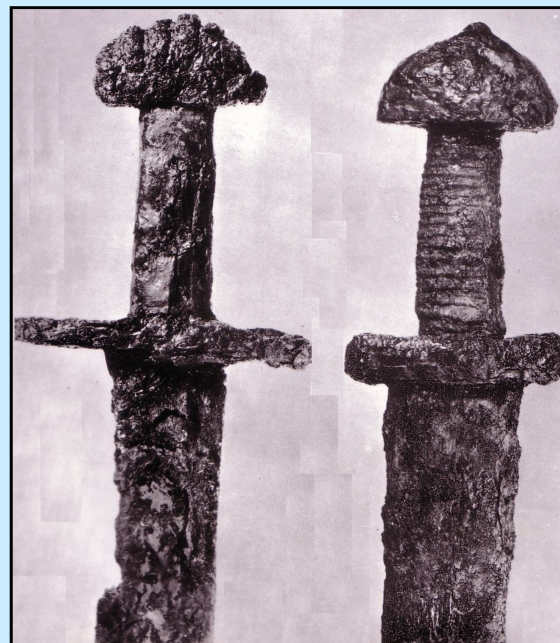

sekerovitá hřivna

Středohradištní období

Výzbroj a výstroj

- meče (typologie Petersena: X, Y, K, M, H)
- kopí
- sekery
- brnění (kroužkové)
- přilba (Hradsko u Kaniny)
- ostruhy
 - s očky (8./9. st.)
 - s ploténkami (9. st.)
- třmeny, kování koňského postroje

Maďaři a zánik Velké Moravy

- kočovný národ patřící mezi uralské a ugrofinské národy
- 896 pod vedením vůdce Arpáda (byli tlačeni z východu Pečeněhy); usadili se v uherské kotlině, kde roku 1001 založil Štěpán I. samostatný stát
- **Zánik Velké Moravy** (D. Třeštík)
 - na sněmu v Regensburgu (901) se Mojmír II. a markrabě východní marky Isanrik, usmířili s Ludvíkem IV. Dítětem => dostali se do protimaďarského tábora (do té doby Maďary ušetřeni)
 - 902 byli napadeni nejprve Moravané a později i Bavoři
 - 906 Moravané poraženi

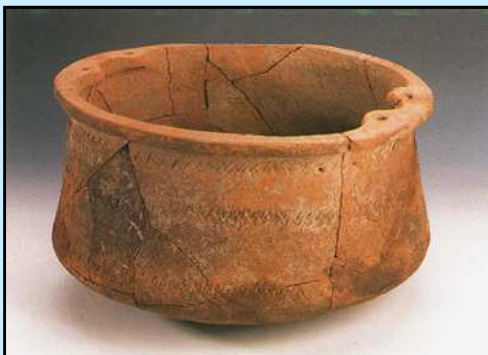
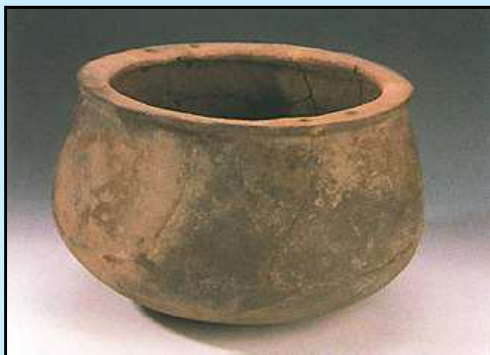
Svatoplukovi synové vládli v "regnum" svého otce jen krátce...Maďaři "vše až do základů zpusťovali" (Reginon z Prümü)

Postupný úpadek státu po smrti Svatopluka I., završený nájezdem Maďarů
(L. E. Havlík)

Maďarské památky na našem území

- Morava:
 - **hroty šípů** (hradiště: Mikulčice, Brno – Líšeň, Pohansko, Znojmo – Hradiště)
 - **keramika** (Olomouc- Nemilany, Olomouc- Slavonín)
 - **šavle** (Olomouc-Nemilany)
- Čechy:
 - **kost. obložení reflex.luku** (Libice nad Cidlinou)
 - **garnitury a koňský postroj** (Litoměřicko)
 - **zlomek kotle** (Libědice)
 - **hroty šípů** (Hradiště u Nemětic)

Keramické kotle

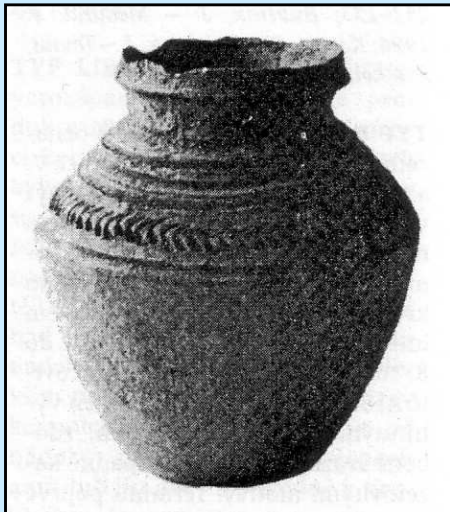

Kováni tarsoly

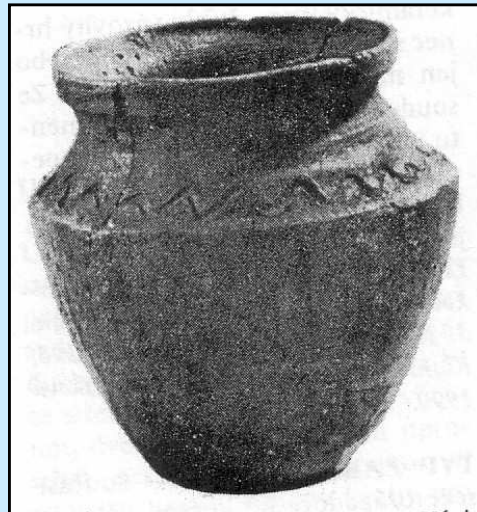

Mladohradištní období

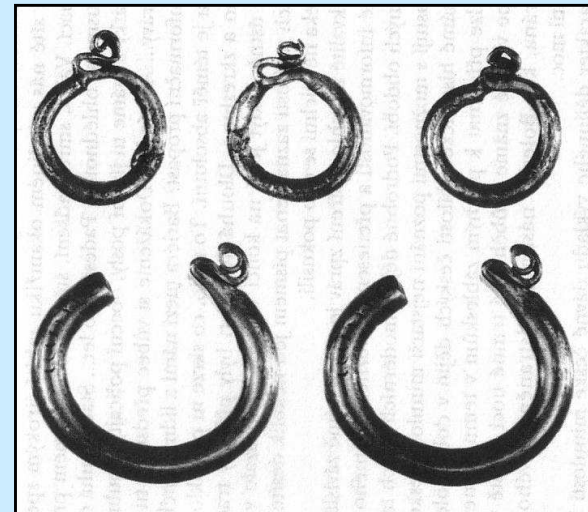
- Přesun vývoje do Čech a na sever Moravy (Olomouc)
- Na Moravě dožívá velkomoravská tradice (na hradiscích kolem kostelů)
- 2. pol. 10. st. orientace Moravy na Slezsko
- Za Oldřicha připojena Morava natrvalo k českému státu
- 1. pol. 10. st.: košíčkové náušnice, ostruhy s ploténkami, polohruškovité závěsky (kultura belobrd), keramika zdobená radélkem (přežívá do 11. st.)
- po polovině 10. st.: S záušnice, tuhovaná keramika vejčitých tvarů a ostrým odsazením hrdla od plecí, zdobená horizontálními žlábkami, šikmými vrypy, příp. plastické pásy, jemná keramika z plavené hlíny (slezská)

Zábrušanský typ

Libočanský typ

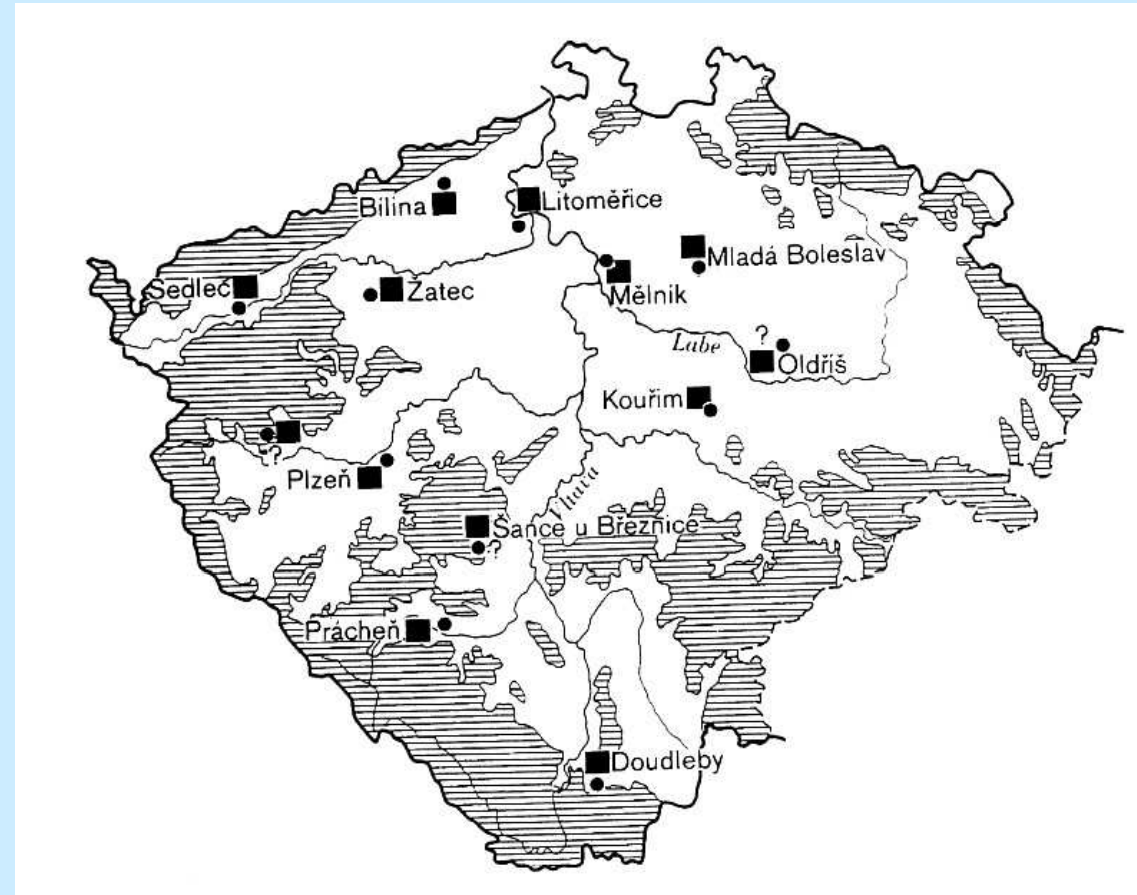
Čechy

Hradiska

- Levý Hradec, Pražský hrad, Budeč, Tetín, Libušín, Stará Boleslav, Mělník, Libice nad Cidlinou, Stará Kouřim, Zabuřany, Litoměřice, Netolice, aj.
- církevní architektura
- velkomoravské nálezy

Pohřebiště

- kostrový
- plochá pohřebiště, hřbitovy
- výbava: esovité záušnice, keramika české, moravské a uherské denáry, nože, různé druhy korálů, prsteny

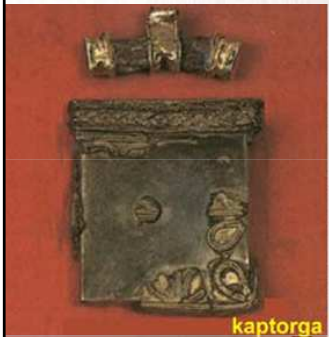
Dvojhrob z Kolína

Kontakt s Porýním, severem, Velkou Moravou
9. století

Kolín, knížecí hrob

Kolín, knížecí

kaptorga

Kolín, hrob

pásové kování

nákončí a průvlečka

Čechy

Keramika

- **Libočanský typ** (s hrdlem zdobeným vlnicí)
- **Litoměřický typ** (hrncovité nádoby s prožlabeným okrajem, dva ryté hřebenové pásy)
- **Zabrušanský typ** (kolek – esovitý, šikmé linie, větvičky a 2 vodorovné rýhy)

Importy

ze severu (náramek, přilba)

Byzance (hedvábí – hrob sv. Ludmily) Franské říše (sklo)

Arábie (mince; prameny: *Ibrahim Ibn Jakub*)

Rus (písanky)

Obchod s otroky

- zdrojem byl i obchod s otroky, jednalo se o otroky převážně pohanské, avšak později začal Boleslav II. (972-999) zotročovat i křesťany, což následně kritizoval např. biskup Vojtěch.

04.05.04

Pražský hrad

- pohřebiště na III. nádvoří ze 2. poloviny 9. století (**hrob bojovníka** s bohatou výbavou - železný meč, sekera, dýka, nůž, křesací souprava, železná břitva, dřevěné vědro)
- Bořivoj zde založil **kostel pany Marie** (I. nádvoří)
- Spytihněv I. zahájil stavbu vlastního **hradu s dřevohlinitou hradbou**
- Vratislav I. (postaven druhý **kostel sv. Jiří**)
- Václav zde nechal vystavět **rotundu sv. Víta**, do níž uložil ostatky světce, které získal darem od východofranského krále Jindřicha I. Ptáčníka. Po založení biskupství roku 973 se rotunda stala metropolitním biskupským kostelem
- církevní stavby byly v této době budovány z kamene, zatímco knížecí palác a sruby pro služebnictvo byly ještě dřevěné.
- Vratislava II. přesídlil na Vyšehrad, přesto na Pražském hradě prováděl stavební úpravy (dřevěné **opevnění vystřídalo kamenné s třemi branami**: na východě Černá věž, na západě Bílá a jako postranní vchod sloužila věž Jižní.
- Frolík, J. – Smetánka, Z. 1997 : *Archeologie na Pražském hradě*. Praha, Litomyšl.